

ŞEFİİ KEDKENİ VE *HAYIRLI YOLCULUKLAR* ŞİİRİ

-Şair, Araştırmacı, Eleştirmen ve Akademisyen-

The Shafii Kedkeni and The Poem of *Safar Ba Khayr*

-Poet, Researcher, Critic and Academician-

İsmail SÖYLEMEZ

İnönü Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu Farsça Bölümü
soylemezismail@hotmail.com
ORCID: 0000-0001-7000-3686

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Gönderim Tarihi

16/11/2021

Makale Kabul Tarihi

30/12/2021

Öz

M. Sêrêşk mahlasıyla şiir yazar Muhammed Rêza Şefii Kedkeni, çağdaş İran şairlerindedir. Akademi kökenli bir şair olan Kedkeni, daha çok klasik edebî metinler ve teorik araştırma ve çalışmalarıyla bilinmektedir. Fars Dili ve Edebiyatı alanında önemli araştırmacı, eleştirmen ve akademisyenlerden biri olarak bilinmektedir. Doktora tezini ünlü yazar ve dilbilimci Perviz Natêl Xanleri'nin danışmanlığında hazırlamıştır. Uzun süre Tahran Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde öğretim üyeliği görevini yürüten Kedkeni, emekliliğinin ardından da edebî çalışmalarını sürdürmektedir.

Bugüne kadar 18 şiir kitabı yayımlayan Şefii Kedkeni, modern İran edebiyatının önemli bir şairidir. Eleştiri ve inceleme alanında 26 eser yayımlayan Kedkeni son derece üretken bir araştırmacıdır. Akademide uzun yıllar öğretim üyeliği yapan Kedkeni'nin tahkik ve tashih ederek yayımladığı 12 eserin yanı sıra İngilizce ve Arapça'dan Farsçaya 6 eser çevirisi de yapmıştır.

Bu çalışmada, şair, araştırmacı, eleştirmen ve akademisyen Şefii Kedkeni tanıtılmaya çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Şefii Kedkeni, Farsça, İran, Modern Şiir

Abstract

Muhammed Reza Shafii Kedkeni, who wrote poetry under the pen name M. Sereshk, is one of the contemporary Iranian poets. Kedkeni, an academy-based poet, is mostly known for his classical literary texts and theoretical research and studies. He is known as one of the important researchers, critics and academicians in the field of Persian Language and Literature. He prepared his doctoral thesis under the supervision of the famous writer and linguist Perviz Natel Xanleri. Kedkeni, who worked as a lecturer at Tehran University, Faculty of Letters for a long time, is retired and continues his literary studies.

Shafii Kedkeni, who has published 18 poetry books to date, is an important poet of modern Iranian literature. Kedkeni, who has published 26 works in the field of criticism and analysis, is an extremely productive researcher. In addition to the 12 works of Kedkeni, who has been a lecturer at the academy for many years, he translated 6 works from English and Arabic to Persian.

This study tries to introduce Shafii Kedkeni, the poet, researcher, critic and academician.

Keywords: Şafii Kedkeni, Persian, Iran, Modern Poetry

Giriş

Şefii Kedkeni, 1318/1939'da Nişabur'da dünyaya gelmiştir. Çocukluğunda Nişabur'da Howzeyê İlmiye'de eğitim görmüştür. Düzenli bir örgün eğitim görmeyen Kedkeni, dışarıdan sınavlara girmek suretiyle lise diplomasını almıştır. Ardından girdiği sınavda Meşhed Üniversitesi, Fars Dili ve Edebiyatı bölümünü kazanarak bu bölümde edebiyat eğitimi almıştır. Kedkeni, Meşhed'deki lisans eğitiminin ardından Tahran Üniversitesi Fars Dili ve Edebiyatı bölümünde yüksek lisans ve doktora öğrenimini tamamlamıştır. Perviz Natêl Xanleri'nin danışmanlığında savunduğu *Sover u Xêyal Der Şê'rê Farsi* başlıklı teziyle doktor unvanını almıştır. Dönemin iki önemli edebiyatçısı olan Xanleri'nin önerisi ve Foruzanfer'in onayıyla 1348/1969 yılında Tahran üniversitesi akademik kadrosuna katılan Kedkeni, emekli oluncaya dek belli yılı aşkın bir süre bu üniversitede öğretim üyeliği görevini ve araştırmalarını sürdürmüştür.

Farsça şiirin ve irfani İran şiirinin önemli bir araştırmacısı ve eleştirmeni olan Muhammed Rêza Şefii Kedkeni, edebiyat tarihçiliğini, akademisyenliği ve şairliği birlikte yürütmüştür. Kedkeni, ikinci nesil Nimai şairlerden sayılmaktadır. Toplamda yayımladığı 12 şiir kitabıyla

çağdaş İran şiirinde önemli bir yer edinmiştir. Kedkeni, ilk şiir kitabını 1344/1965 yılında yayımlamıştır. *Zemzemêha* adını taşıyan bu kitapta eski usulde yazılmış aşk temalı 42 gazel bulunmaktadır. Sadece bu kitap merkeze alındığında Kedkeni'nin klasik bir görüntü çizdiği görülmektedir. Özellikle gazellerde kullanılan terkipler ve mazmunların Rudeki, Hafız, Se'di ve Mevlâna gibi klasik şairlerinden alıntılındığı dikkat çekmektedir. Ancak Kedkeni'nin ikinci kitabı *Şebxani* ile birlikte tarzının büyük oranda değiştiği görülmektedir. Bu eserde daha çok Exevan Salês'in etkisi görülmektedir. Sonraki eserlerinde de klasik şiirin etkisi giderek azalmışsa da tamamen yok olmamıştır.

1. Şefii Kedkeni'nin Hayatı

Dr. Muhammed Rıza Şefii Kedkeni 19 Mehr 1318/12 Ekim 1939 yılında Horasan sınırları içindeki Nişabur yakınlarında Hayderiye'ye bağlı köylerden Kedken'de dünyaya geldi. Edebiyat ile iştigal eden bir ailenin çoğu olarak dünyaya gelen Kedkeni'nin annesinin adı Fatêmê ve babasının adı Mirza Mohemmed Şefii Kedkeni'dir. Kedkeni çiftçilikle geçinen bir alimdi (Feyzi, 1388: 86; Şoar, 1400)

Hiçbir zaman ilkokula, ortaokula ve liseye gitmeyen ve bir din adamı olan babası Mirza Muhammed Şefii'nin yanında öğrenim hayatına başlayan Kedkeni henüz 5-6 yaşlarından itibaren Farsça ve Arapça şiirler ezberlemeye başlamıştır. Eğitimine annesiyle başladı denilebilir. Annesi okuma bilen ancak yazma bilmeyen fakat şiir söyleyen ve Hafız divanını ezberden okuyabilen bir kadındı (Feyzi, 1388: 90). İlk Arapça derslerini babasından aldı. Babasıyla birlikte Arap edebiyatı okudu. Yedi yaşında Nişabur'daki Howzêyê İlmiye'ye kaydoldu. Howze'de İran'ın mevcut dini lideri İran'ın liderlerinden Xamenei ile dönem arkadaşı idi. İlk ve orta öğrenimini Meşhed'de Howze'de tamamlayan Kedkeni, hocalarının yönlendirmesiyle dışarıdan okul bitirme sınavlarına girerek lise diplomasını almayı başarır. Ardından yine hocalarından Dr. Ali Ekber Feyaz'ın yönlendirmesi ile 1338/1959 yılında üniversite sınavına başvurur ve o sene girdiği üniversite sınavında birincilik derecesi elde eder (Şoar, 1400) Yine hocalarının yönlendirmesiyle Fars Dili ve Edebiyatı bölümünü tercih eden Kedkeni, Meşhed Fêrdowsi Üniversitesi Fars Dili ve Edebiyatı bölümüne kaydolur. Şefii hocalarının yönlendirmesiyle yıl yapılan sınavı birincilikle kazanır. Bu bölümde öğreniminin yanı sıra medreseden de icazet alır. Lisans mezuniyetini müteakiben 1344/1965'te Tahran'a giderek Tahran Üniversitesinde Fars Dili ve Edebiyatı alanında yüksek lisans öğrenimine başlar. Yüksek Lisansın ardından aynı üniversitede başladığı doktora öğrenimini tamamlayarak 1348/1969 yılında edebiyat doktoru unvanını alır. Doktorada danışman hocası da Perviz Natêl Xanleri olmuştur. Doktora tezinin başlığı *Fars Şiirinde İmge* idi. Kitap olarak yayımlanmış ve onlarca baskı yapmış olan bu eser edebiyat araştırmacılarının başucu kaynaklarından birisidir. Mezuniyetinden sonra bir süre İran Kültür Kurumunda ve Sena Meclisi Kütüphanesinde çalıştı (Kezayi, 1385: 511-512).

1348/1969 yılında Tahran üniversitesindeki hocalarından aynı zamanda doktorada danışman hocası Xanleri'nin önerisi ve davetiyle bu üniversitede akademisyenlik görevine başlar ve 1391/2012 yılına kadar aynı üniversitede çalışarak profesörlük unvanını alan Kedkeni, emekliliğinin ardında da akademik çalışmalarına devam etmektedir. Kedkeni'nin atama belgesini imzalayan kişi de ünlü bilim adamı Bediuzzaman Foruzanfer'dir. Kedkeni, modern şiirin ünlü simalarından Mehdi Exevan Salês'in de yakın arkadaşlarından (Feyz, 1386: 165).

1352/1973 yılında Kedkeni ayrıca aldığı davet üzerine İngiltere'nin Oxford ve Amerika'nın Princeton üniversitelerinde de bir süre misafir öğretim üyeliği yapmak, akademik araştırmalarda bulunmak ve ders vermek üzere İngiltere ve Amerika'ya seyahat etmiştir. Bu seyahati dört yıl sürmüştür. Bu süre zarfında Oxford, Pensilvanya, Princeton üniversitelerinde dersler vermiştir.

Daha sonra 1377/1998 yılında bu kez Tokyo üniversitesinden benzer bir davet alan Kedkeni bu kez Japonya'ya giderek bir süre orada eğitim öğretim faaliyetlerini yürütür (Şoar, 1400)

Kedkeni 1388/2009 yılında aldığı bir davet üzerine bir süreliğine Amerika'ya giderek Princeton üniversitende misafir öğretim üyesi olarak çalışır. Orada çeşitli akademik araştırmalarda bulunur. Amerika'da bulunduğu dokuz aylık süre içinde Keramite fırkası ile alakalı araştırmalar yaptı ve bu araştırmalar daha sonraları kitap olarak yayımlandı. Amerika dönüşü Tahran üniversitesindeki görevine devam etti.

Dr. Kedkeni, çocukluk döneminde başladığı Arap edebiyatı eğitimini Howze'de tamamlamış ve bu alanda da hocalık unvanını almıştır.

2. Şefii Kedkeni'nin Eserleri

Modern dönemin en üretken kalemlerinden birisi olan Kedkeni'nin eserleri; eleştiri ve kuramsal eserler, şiirler şeklinde üç grupta incelenebilir. Eleştiri alanındaki eserleri daha çok klasik Fars edebiyatı eserlerinin tashihini içermektedir. Teorik eserleri arasında *Musiqiyê Şê'r* adlı eseri önemli bir yer tutmaktadır. Kedkeni'nin bugüne kadar yayımlanan 12 adet şiir kitabı ve kırkı aşkın inceleme kitabı vardır. Şiir kitapları arasında da *Der Kuçe Baqhayê Nişabur* İran'da önemli bir şöhrete sahiptir. Şiir çalışmalarına henüz 19 yaşındayken başlayan Kedkeni, Hafız gazellerine tahmis yazarak M. Sêrêşk müstearıyla yerel gazetelerde yayımlamıştı (Eymeni, 1382: 445).

Müstear olarak kullandığı ad ve soyadını gerçek isminin ilk harflerinden oluşturmuştu. Mohemmed'in başındaki /m/ harfini alarak küçük isminin kısaltması yapmış, Rêza'nın başındaki /r/ harfini, Şefii'nin başındaki /ş/ harfini, Kedkeni'nin başındaki /k/ harfini almış ve kısaltmayı anlamlı bir hale getirmek için de kelimenin başına /s/ harfini eklemiştir. Bu şekilde م. سرشک /M.Sêrêşk ismini oluşturmuştur (Şoar, 1400).

2.1. Şefii Kedkeni'nin Şiir Kitapları

1. Zemzemeha (1344 hş.), Meşhed: Emirkebir, (1388 hş.), Tehran: Soxen.
2. Şebxani (1344 hş.), Meşhed: Tus, (1344 hş.), Tehran: Soxen.
3. Ez Zebanê Berg (1347 hş.), Tehran: Tus.
4. Der Kuçe Baqhayê Nişabur (1350 hş.), Tehran: Roz, (1388 hş.), Tehran: Soxen.
5. Ez Buden o Soruden (1347 hş.), Tehran, Tus.
6. Mêslê Dêrext Der Şebê Baran (1356 hş.), Tehran: Tus.
7. Buyê Cuyê Mowliviyân (1357 hş.), Tehran: Tus.
8. Hezarêyê Dovvomê Ahuyê Kuhi (1376 hş.), Tehran: Soxen.
9. Ayinê Berayê Sedaha (1376 hş.), Tehran, Soxen.
10. Gozinêyê Eş'ar (1377 hş.) Tehran: Morvarid.
11. Avazê Bad u Baran (1377 hş.), Tehran: Çeşmê.
12. Xetti Zê Dêltengi (1388 hş.), Tehran: Soxen.
13. Setarêyê Donbalêdar (1388 hş.), Tehran: Soxen.
14. Der Sêtayêşê Kebuterha (1388 hş.), Tehran: Soxen.
15. Qezel Berayê Golê Aftabgerdan (1388 hş.), Tehran: Soxen.
16. Mersiyêhayê Servê Kaşmêr (1388 hş.), Tehran: Soxen (wikiadabiat.net).
17. Ayinê Berayê Sedaha (1376 hş.), Tehran: Soxen. (Toplu Şiirler I)
18. Hezarêyê Dovvomê Ahuyê Kuhi (1376 hş.), Tehran: Soxen. (Toplu Şiirler II)
(Feraders Dergisi, www.faradars.org/دکتر محمد رضا شفیعی کدکنی/، (Erişim Tarihi: 12.10.2021)

2.2. Şefii Kedkeni'nin Eleştirisi ve Teorik Eserleri

Musiqiyê Şê'r, Edvarê Şê'rê Farsi, Şê'rê Moasêrê Ereb, Şaêrê Ayineha: Bidêl ve Sebkê Hêndi, Edvarê Şê'rê Farsi, Zeminehayê Êctimaiyê Şê'rê Farsi, Ez Cami Ta Ruzgarê Ma, Restaxizê Kelimat adlı kitapları günümüz Fars edebiyatının eleştirisi klasikleri arasında yer alan Kedkeni, Nima, Şamlu, Zerrinkub, Minevi ve hocası Foruzanfer gibi önemli şahsiyetler hakkında edebî eleştiriler kaleme aldı. Kedkeni'nin edebî eleştirisi ve inceleme alanında kaleme aldığı eserleri şunlardır:

1. Şê'rê Êmruzê Xorasan (1342 hş.), Meşhed: Tus.
2. Hezinê Lahici: Zêndegi u Zibaterin Qezelhayê U (1342 hş.), Meşhed: Tus.
3. Suverê Xêyal Der Şê'rê Farsi (1350 hş.), Tehran: Nil; (1389), Tehran: Ageh.
4. Gozidêyê Qezeliyatê Şems (1352 hş.), Tehran: Emirkebir.
5. Şaêri Der Hocumê Monteqêdan (1357 hş.), Tehran: Agah.
6. Musiqiyê Şê'r, (1357 hş.), Tehran: Tus; (1368 hş.) Tehran: Agah.
7. Edvarê Şê'rê Farsi (1359 hş.), Meşhed: Tus.
8. Şê'rê Moasêrê Ereb (1359 hş.), Têhran: Tus; (1359 hş.), Tehran: Soxen.
9. Edebiyatê Farsi Ez Esrê Cami Ta Ruzgarê Ma (1360 hş.), (İngilizce).
10. Şaêrê Ayinêha, Berresiyê Sebkê Hêndi ve Şê'rê Bidêl (1366 hş.), Tehran: Agah.
11. Ayinê Der Ayinê, Bergozidêyê Şê'rê Huşeng Êbtêhac (1369 hş.), Tehran: Çeşmê.
12. Moflêse Kimyaforuş (1372 hş.), Tehran: Soxen.
13. Taziyanêhayê Soluk (1372 hş.), Tehran: Agah
14. Der Êqlimê Ruşenayi (1373 hş.), Tehran: Agah.
15. Zeminêyê Êctemaiyê Şê'rê Farsi (1375 hş.), Tehran: Exteran.
16. Nêvêştê Ber Derya (1384 hş.), Tehran: Soxen
17. İn Kimyayê Hesti (1385 hş.), Tebriz: Aydın
18. Qelenderiyê Der Tarix (1386 hş.), Tehran: Soxen.
19. Qezeliyatê Şemsê Tebriz (1388 hş.), Tehran: Soxen.
20. Der Êşq, Zêndê Buden (1388 hş.), Tehran: Soxen.
21. Ba Çêraq u Ayinê, (1390 hş.), Tehran: Soxen.
22. Halat u Meqamatê M. Omid (1390 hş.), Tehran: Soxen.
23. Restaxizê Kelimat (1390 hş.), Tehran: Soxen.
24. Zebanê Şê'r Der Nesrê Sufiyê (1392 hş.), Tehran: Soxen.
25. Dervişê Setihendê (1393 hş.), Tehran: Soxen.
26. Der Hergêz u Hemişê Ênsan (1394 hş.), Tehran: Soxen (Feraders Dergisi, www.faradars.org/دکتر محمد رضا شفیعی کدکنی/, (Erişim Tarihi: 12.10.2021)

2.3. Şefii Kedkeni'nin Tahkik ve Tashih Ettiği Eserler

1. Mermuzatê Esedi Der Mezmuratê Davudi, Necmeddin Razi (1352 hş.), Tehran: Motaleatê Êslamiyê Danêşgahê MekGil; (1381 hş.) Tehran: Soxen.
2. Robaiyatê Ettar, Moxtarnamê (1357 hş.), Tehran: Tus.
3. Halat u Soxenanê Ebu Seid Ebu'l Xeyr (1366 hş.), Tehran: Agah.
4. Esraru'l-Towhid Fi Meqamatê Şeyx Seid Mohemmed Bin Monevver (1366 hş.), Tehran: Agah.
5. An Suyê Herf ve Sowl: Gozideyê Esraru'l-Towhid Der Meqamatê Ebu Seid Ebu'l-Xeyr (1372 hş.), Tehran: Soxen.
6. Çeşidenê Teemê Veqt Ez Mirasê Êrfaniyê Ebu Seid Ebu'l-Xeyr (1374 hş.), Tehran: Soxen.
7. Tarixê Nişabur, Ebu Ebdullah Hakême Nişaburi (1375 hş.), Tehran: Ageh.
8. Mentêqu'l-Teyrê Ettar (1383 hş.), Tehran: Soxen.

9. İlahinamâyê Ettar (1385 hş.), Tehran: Soxen.
10. Esrarnamâyê Ettar (1385 hş.), Tehran: Soxen.
11. Mosibetnamâyê Ettar (1386 hş.), Tehran: Soxen.
12. Tezkiretu'l-Evliyayê Ettar (1398 hş.), Tehran: Soxen (Feraders Dergisi, www.faradars.org/دکتر محمد رضا شفیعی کدکنی/, (Erişim Tarihi: 12.10.2021)

2.4. Şefii Kedkeni'nin Çeviri Eserleri

1. Arapça ve İngilizce bilen Şefii Kedkeni, çok sayıda önemli eserin çevirisini yapmış ve yayımlamıştır.
2. Ebu Moslêmê Xorasanî (1344 hş.), Hesên Mohemmed Ebdü'l-Qeni, Tehran: Emirkebir.
3. Rosumê Daru'l-Xolafê (1346 hş.), Ebul'l-Hesên Celal Bin Mohsên Sabî, Tehran.
4. Avazhayê Sêndbad (1459 hş.), Tehran.
5. Aferinêş ve Tarix (1347 hş.), Motehher Bin Tahêr Moqeddesî, Tehran: Bonyadê Ferhengê İrân; (1374 hş.) Tehran: Agah.
6. Tesevvofê Êslami ve Rabêtêyê Ênsân ba Xoda (1357 hş.), Nicholson, Tehran: Tus; (1357 hş.), Tehran: Soxen.
7. Defterê Ruşenayi (1374 hş.), Mohemmed Bin Eli Sehelgi, Tehran: Soxen (Feraders Dergisi, www.faradars.org/دکتر محمد رضا شفیعی کدکنی/, (Erişim Tarihi: 12.10.2021)

2.5. Diğer Dillere Çevrilen Eserleri

Edebiyatê Farsî Ez Esrê Camî Ta Ruzgarê Ma (1378 hş.), Tehran: Ney. Kedkeni'nin İngilizce olarak kaleme aldığı bu eser Hocetullah Esil tarafından Farsçaya tercüme edilmiştir.

An Suyê Herf u Sowt (1380 hş.). Rusçaya tercüme edilmiştir.

Der Ayinêyê Rud (1387 hş.), Tehran: Soxen. Peri Azormmotemedî tarafından İngilizceye tercüme edilmiştir.

El Edebu'l-Farsî Munzu Esri el-Camî ve Hetta Eyyamena (1430 hş.), Kuveyt. Besam Rebabee tarafından Arapçaya tercüme edilmiştir. (Feraders Dergisi, www.faradars.org/دکتر محمد رضا شفیعی کدکنی/, (Erişim Tarihi: 12.10.2021)

3. Edebi Kişiliği

İlgi çekici ve rahat bir şiir dili olan Kedkeni'nin şiirlerinde tabiat, toplum ve aşk arifane bir bakış açısıyla yoğrulmuştur denilebilir. Toplumcu şairlerden birisi olarak anılması gereken Kedkeni gençliğinden itibaren şiir yazmaya başlamıştır. Şiir serüvenine klasik tarzda lirik şiirler yazarak başlayan şair, sonraki çalışmalarında klasik tarzı bir yana bırakarak yeni şiir ya da Nimai şiir adı verilen serbest tarza yönelik ve bu tarzın kurucusu olan Nima Yuşic'in önemli takipçileri arasında yer alır (Kırlangıç, 2014: 425). Toplumsal temalarına ağırlık taşıdığı epik şiirlere imza atan ve İran şiirinin yaşayan önemli temsilcilerinden biri olarak kabul edilmekte olan Muhammed Rıza Şefii Kedkeni, şiirde M. Sêrêşk müstear kullanmaktadır. Kedkeni'nin şiirlerinde İran'ın 1340/1960'lı ve 1350/1970'li yıllardaki toplumsal görünümünün adeta bir fotoğrafı görülmektedir. İran kültür ve gelenekleri özellikle de Horasan bölgesinin örf ve adetleri Kedkeni'nin şiirlerinde ciddi bir yer tutar. Kedkeni, 1332'de arkadaşlarıyla bir edebiyat topluluğu da kurmuş ve Ali Şeriatî de bu topluluğun üyelerinden birisiydi (Şoar, 1400).

Kedkeni, şairliğinin ve akademisyenliğinin yanı sıra İran'ın önde gelen edebiyat araştırmacılarından biri olup şiir üzerine yazdığı bilimsel makale ve kitaplarıyla tanınmaktadır. Kedkeni'nin Arapçadan Farsçaya da önemli miktarda tercümeleri bulunmaktadır. Kedkeni, *Der Kuçe Baqhayê Nişabur* adlı şiir kitabının yayımlanmasıyla ünlendi. Klasik eserler üzerinde yaptığı

çalışmalar da bu alanın en önemli çalışmaları arasında gösterilmektedir. Kedkeni Fars şiirine, irfanına ve edebiyat eleştirisine yönelik olan ilgisi ve emeği ile bilinmektedir. Kedkeni son yıllarda Rus edebiyatındaki biçimcilik ile ilgili yoğun çalışmalar içine girmiş ve bu çalışmalarını *Restaxizê Kelimat* adıyla da kitaplaştırmıştır.

Kedkeni özellikle 1360/1980 yılından itibaren klasik metinlerin tedvin ve tashihi ile yoğun bir şekilde ilgilenmeye başlamıştır. Kedkeni, geleneği tanımadan moderne doğru hareket etmenin imkânsız olduğunu savunmaktadır. Kedkeni, modern Fars şiirindeki dönüşümün tercüme kaynaklı olduğunu ifade etmektedir. Bu konudaki görüşlerini de *Ba Çeraq u Ayinê: Der Costocuyê Tehevvolê Şê'rê Moasirê İran* adlı kitabında belirginleştirmiştir. Bu kitap, bazı kesimlerce olumsuz anlamda eleştirilmiş olsa da edebiyat çevrelerince geniş bir ilgiyle kabul görmüştür (Miraci, 1379: 346).

Kedkeni'nin şiirinde kadim geleneklere olan ilgisi, şairin İran ve özellikle de Horasan bölgesinin gelenek ve kültürüne, edebi birikimine olan ilgisi eserlerinde ciddi yer tutmaktadır.

Şiirde vezne ve müziğe olan inanç, bu özellik şiirlerindeki epik unsurları daha da görünür kılmaktadır. Kedkeni Nima Yuşic ve Exevan Salês'den etkilenmiştir. Kedkeni, Horasan bölgesinin tabiatını da özellikle hatıralarıyla süsleyerek, kendileyerek şiirine yansıtmaktadır. Kedkeni klasik tarzda gazeller yazmıştır, sonrasında modern biçime geçiş yapmış ve bu tarzda kalıcı olmuştur.

4. Şefii Kedkeni'nin "Hayırlı Yolculuklar" Şiiri

Hayırlı Yolculuklar, şiiri Kedkeni'nin en ünlü şiiridir denilebilir. İran'da hemen herkesin ezberinde olan bir şiirdir. Bu şiir ilk öğretim ders kitaplarında örnek metin olarak yer almaktadır. Cadde kenarlarında aşırı hız kontrolü için kullanılan tabelalarda bu şiirin ilk dizesi bulunur: *Nereye böyle aceleyle?* Şiirin başlığı da yine geleneksel İran kültürünün bir parçası olarak dillendirilen bir iyi dilek cümlesi olarak şehir çıkışlarındaki tabelalarında Türkçedeki *güle güle* ifadesinin karşılığı olarak yer almaktadır.

Hayırlı Yolculuklar şiiri Kedkeni'nin şiir beni ve dünyası hakkında önemli fikirler verebilecek özellikte bir şiirdir. Bu şiir şairin durduğu yer, şairin duruşu, şairin hayata ve tabiata bakışını ele veren bir şiirdir. Gideni uğurlayan bir dünya sakininin gözüyle ve dikkatli gözlemiyle vücuda gelmiş olan bu şiir şairin dünya görüşü ve hayata yaklaşımıyla uyumlu bir şekilde, geleneksel İran kültürüne ait son derece önemli bir temenni cümlesiyle başlar. Eksilteli bir temenni cümlesi olan *hayırlı yolculuklar* gidenlerin ardından dile getirilen olumlu dilek ve temennilerin özeti olarak alınabilir.

Öncelikle iyi dilek temennisiyile başlayan şiirin ilk dizesi de bir soru olarak karşımıza çıkmaktadır: */nereye böyle alelacele! /* Soru son derece sarsıcı ve çarpıcı bir sorudur. Harekete itiraz, gidişe itiraz, itidale davet babında dile getirilen uyarıcı ve kısmen de cevabını istemekten ziyade tefekküre davet amacı taşıyan bir sorudur. Şiirin başlangıç kısmını daha da ilginç kılan ise bünyesinde böylesine önemli kodlar barındıran bu diyalogun bir geven ve rüzgâr arasından geçiyor oluşudur.

/rüzgâra sordu geven/

Burada sükunetin sembolü olarak gevenin kullanılması da hareketsizliğin tasvir edilebilmesi ve rüzgâr hareketliliğinin karşısına bir tezat olarak çıkabilmesi açısından dikkat çekicidir. Şair iki tezat arasında da bizzat eylemi yerleştirerek bir ilişki düzlemi kuruyor. Soru devrik bir cümledir. Devrik cümle ihtiyaca binaen alelacele kurulur. Tıpkı şiirin teminde rüzgâr üzerinden sezilen acelecilik soruya da yansımıştır. Burada cümlenin */Geven, rüzgâra nereye böyle alelacele diye sordu"*

şeklinde kurulmamış olmasının şair beni açısından bir zarureti mevcuttur. Hikâye formunda başlayan şiir minimalist bir yaklaşımla hikâyenin başından değil, orta yerinden başlatılmıştır.

Şair beninin anlatıcı rolü verdiği rüzgârın cevabı ise gevenin sorusundan daha çarpıcı ve sarsıcıdır: */sıkıldım ben artık buralardan/* Bu cevap, oldum olası hareketsiz bir şekilde olduğu yerde kalakalan gevene hitapta can bulmaktadır. Göverdiği noktadan bir santim dahi uzaklaşmadan ömrünü sonlandıran geven *harekesizlik* temi için seçilmiş iyi bir örnektir.

Aldığı sarsıcı cevapla sözünü tüketmiş görünen gevenin sükutu rüzgârın sorularına muhatap oluyor bu kez. */bir seyahat düşünmüyor musun, bu çölün tozundan toprağından/*. Rüzgâr oldukça sert bir soruyla muhabbete dönüyor. Mekân eleştirisi bu bölümün dikkat çekici vurgusudur. Bulunulan mekân, belki de ülke, vatan bir çöldür ve gitmek gerekir, vatanı terk etmek gerekir. Ancak buna bir engel vardır. Bu engeli de bize geven anlatır. Geven bölgedeki en güçlü köklü bitkilerden biridir. Asalet ve köklülük çoğunlukla geven üzerinden anlatılır.

Rüzgâr hiç beklemediği bir cevap alır gevenden. Genelde kalanın kalmayı bir tercih olarak benimsediği düşünülmektedir. Çoğunlukla gitmek bir zaruret ve kalmak bir tercih şeklinde algılanmaktadır. Ancak burada kalmanın da bir zaruretin sonucu olduğunu görüyoruz. */hep istemişimdir lakin/ne yapayım, bağlıdır ayağım benim/* Geven cevaben hep gitmek istediğini ancak ayağı bağlı olduğu için gidemediğini ifade ediyor. Ama aslında ayağı bağlı değildir, kökü derinlerdir, onu oralara bağlayan derinlerdeki köküdür, asaletidir. Vatanın vazgeçilemezliği, memleketin bırakmamasıdır söz konusu olan.

Kendisi gidemiyorken rüzgârın bu kadar rahat ve aceleyle gitme hazırlığında oluşuna şaşırarak geven sorusunu tekrarlar: */nereye böyle alelacele?!/* Cevap yine çarpıcıdır: */nereye olursa olsun/* Önemli olan gidilecek yer değildir, önemli olan bulunulan yerin tozundan toprağından, bütün olumsuzluklarından bir an önce kurtulmaktadır. Neresi olursa olsun, yeter ki burası olmasın.

Rüzgârın kararlılığını gören geven artık çaresiz bir şekilde uğurlama moduna geçer. Geven rüzgâra hitaben, */sana hayırlı yolculuklar olsun ama Allah aşkına ve arkadaşlığımız hatırına eğer sen bu korkunç çölden sağ bir şekilde çıkarsan, tomurcuklara, yağmura bizim selamımızı ilet/* der. Kendisi gidemez ancak gidenlere aynı fikirdedir. Terk edilmesi, bırakılması gereken bir noktadır. Bulunduğu yer bir an evvel kurtulması gereken korkunç bir yerdir.

سفرت بخیر! اما تو دوستی خدا را
چو ازین کویر وحشت به سلامتی گذشتی
به شکوفه ها به باران
برسان سلام ما را

*Hayırlı yolculuklar ama
Sen Allah aşkına ve arkadaşlığımız hatırına
Bu korkunç çölden sağ çıkarsan eğer
Tomurcuklara, yağmura
İlet selamımızı bizim*

Gevenin selam gönderdiklerinin de *tomurcuk* ve *yağmur* olması da yine son derece çarpıcı tercihler olarak dikkat çeker.

İran, dünyada göç veren önemli ülkelerden hatta zaman zaman göç veren ülkelerin ilk sırasına yerleşen bir ülkedir. Günümüzde dahi yurtdışında 4 milyonu aşkın İranlı göçmenin olduğu bilinmektedir. Bu göçmenlerin büyük çoğunluğunun da umut vaat eden, henüz hayatının baharını yaşamakta olan gençler olduğu dikkate alındığında tomurcuk ve yağmur bulaşmasıyla sonlanan bu dilek ve temenninin samimiyeti ve şiddeti daha iyi anlaşılacaktır.

Rüzgâr dört mitolojik unsurdan biri olarak klasik Farsça şiirin en önemli mazmunlarından birisi olarak bilinmektedir. Şairin bu denli geleneğe yaslanması şairin duruşu ve dilini de ele verir niteliktedir.

سفر به خیر

شفیعی کدکنی

به کجا چنین شتابان؟
گون از نسیم پرسید
دل من گرفته زینجا
هوس سفر نداری
ز غبار این بیابان؟
همه آرزویم
اما
چه کنم که بسته پام
به کجا چنین شتابان؟
به هر آن کجا که باشد به جز این سرایم
سفرت به خیر! اما تو دوستی خدا را
چو از این کویر وحشت به سلامتی گذشتی
به شکوفه ها به باران
برسان سلام ما را (آیینهای برای صداها، 242)

Hayırlı Yolculuklar

Şefii Kedkeni

Nereye böyle alelacele!
Rüzgâra sordu geven
-Buralardan sıkıldım artık

Bir seyahat düşünmüyor musun
Bu çölün tozundan toprağından
- Hep istemişimdir lakin
Ne yapayım, bağlıdır ayağım benim

Nereye böyle alelacele?
-Nereye olursa olsun
Burası dışında, benim buralar dışında
Hayırlı yolculuklar ama
Sen Allah aşkına
Bu korkunç çölden sağ çıkarsan eğer
Tomurcuklara, yağmura
İlet selamımızı bizim (*Ayinêi Berayê Sedaha*, 242)

Sonuç

Modern İran edebiyat araştırmalarının önemli ve üretken isimlerinden birisi olan Şefii Kedkeni'nin ilmi yönü ve çalışmalarının daha geniş çalışmalara konu olması gerektiği açıktır.

Kedkeni, tek bir yönüyle dahi bir makalenin sınırlarını fazlasıyla aşmakta olan bir isimken bir makalenin Şefii Kedkeni hakkında bir farkındalık oluşturmaktan öte bir iddia taşıması düşünülemez.

Kedkeni'nin bugüne kadar 56 eser kaleme aldığı ve yayımladığı görülmektedir. Çeşitli rivayetlerden anlaşıldığına göre yaklaşık 5-6 kitabının da yayımlanmak üzere olduğunu öğrendiğimiz Kedkeni'nin yayımlanmış eserlerinden 4 tanesi farklı dillere tercüme edilmiştir.

Şefii Kedkeni'nin bugüne kadar 18 adet şiir kitabı yayımlanmıştır. Eleştiri alanında ise 26 kitap yayımlamıştır. Tashih ederek yayımladığı eser sayısı da 7'dir. Öte yandan İngilizce ve Arapça bilen Kedkeni 6 çeviri eser de yayımlamıştır.

Geleneksel bir yaklaşıma sahip olduğu görülen Şefii Kedkeni, özellikle akademik araştırmalarıyla İran akademisindeki tarihi metin eleştirileri ve modern metin eleştirilerinin öncü isimlerindenidir. Dengeli ve yaratıcı bir eleştiri yaklaşımıyla Farsça edebiyat alanındaki hem modern hem de klasik birçok ismin çalışmalarını inceleyen ve değerlendiren Kedkeni bu içerikle çok sayıda eser kaleme almıştır.

Eski metinlerin çeşitli notlar ve değerlendirmelerle birlikte neşri bu kaynaklara ilgiyi de arttırmış ve bu konuda önemli bir yol açıcı olmuştur.

Kedkeni'nin şiirinde tabiat doğal bir şekilde yer almakta, dizelerden taşarak günlük hayata doğru yol almaktadır. Son derece çarpıcı ve gerçekçi bir üslupla kurulan anlatı kurgusu okuru kelimeler köprüsünde tabiata taşımakta son derece başarılı görünmektedir.

Kaynakça

Eymeni, Xosrov (1382), *Şê'rê Îmrûzê Îran*, Tehran: Nima.

Feraders Dergisi, www.faradars.org/ /دکتر محمد رضا شفیعی کدکنی/ (Erişim Tarihi: 12.10.2021)

Feyz, Nasêr (1386), *Gozideyê Şê'rê Moasêrê Îran*, Encomenê Şairanê Îran, Tehran.

Hêkmet Şoar, Fatêmê (1400), *Zêndegi ve Asarê Mohemmed Rêza Şefii Kedkeni*, www.kojaro.com. (Erişim Tarihi: 11.10.2021)

Kezayi, Hadi (1385), *Zêndeginamêyê Nêvisendegan ve Şaêran: ez Rudeki ta Dowletabadi*, Tehran.

Kırlangıç, Hicabi (2014), *Meşrutiyetten Cumhuriyete İran Şiiri*, Ankara: Hece.

Miraci, Monirulsadat (1379), *Aşnayı ba Zindeginame-i Şoerayê Namiyê Îran*, Neşrê Ferhengê Êmrûz, Tehran.